

ŠTO NAM JE NOVO DONIJELA VIII NOVELA ZKP/08

Još jedna u nizu izmjena Zakona o kaznenom postupku iz 2008. godine. Hrvatski sabor je na svojoj 15. sjednici održanoj 13. prosinca 2019. većinom glasova prihvatio tekst Konačni tekst prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku. Nakon njegovog usvajanja tekst Zakona objavljen je u Narodnim novinama broj 126. od 24. prosinca 2019., a sam tekst zakona stupio je na snagu 1. siječnja 2020. godine². Kao i mnogo puta do sada opravdanje za ovu izmjenu zakona je nužnost transponiranja Direktiva EU u nacionalni sustav kaznenog prava. Ovaj puta to je bila obaveza implementacije Direktive 2016/343/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 9. ožujka 2016. o jačanju određenih vidova pretpostavke nedužnosti i prava sudjelovati na raspravi u kaznenom postupku (SL L 65, 11. 3. 2016.) i Direktive 2016/1919/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. listopada 2016. o pravnoj pomoći za osumnjičenike i okrivljenike u kaznenom postupku i za tražene osobe u postupku na temelju europskog uhiđenog naloga (SL L 297, 4. 11. 2016.). Međunarodnoj obavezi za transponiranjem odredaba ovih Direktiva EU Republika Hrvatska uspješno je udovoljila.

Međutim, kao i bezbroj puta do sada izmjene zakona koje su činjene zbog međunarodnih obaveza Republike Hrvatske korištene su i za ispravljanje grešaka koje su uočene u dosadašnjem tekstu zakona kao i za „popravljanje“ ili bolje reći doradivanje postojećih odredaba zakona sa ciljem otklanjanja uočenih propusta i postizanje cilja vođenja

¹ Sudac Vrhovnog suda Republike Hrvatske

² Iznimka su odredbe čl. 21. i 22. ZID ZKP koje se odnose na pitanje istražnog zatora u domu, koje odredbe, kako je to propisano čl. 54. ZID ZKP-a stupaju na snagu 1. siječnja 2021. godine.

kaznenih postupaka – osiguravanja da nitko nedužan ne bude osuđen, a da se počinitelju kaznenog djela izrekne kazna ili druga mjera uz uvjete koje predviđa zakon i na temelju zakonito provedenog postupka pred nadležnim sudom.

U nastavku rada dati ću prikaz većine izmjena učinjenih u tekst Zakon o kaznenom postupku („Narodne novine“ br: 152/08., 76/09., 80/11., 91/12. – odluka Ustavnog suda, 143/12., 56/13., 145/13., 152/14. i 70/17 – u nastavku ZID ZKP/08-19). Radi bolje preglednosti u pretežitom dijelu pratiti ću slijed zakonskih izmjena kako ih je učinio sam zakonodavac, naznačujući da li se radi o

1. izmjeni zakona koja je rezultat međunarodnih obaveza,
2. doradi postojećih odredaba Zakona o kaznenom postupku,
3. novim zakonskim rješenjima ili se radi o
4. ispravljanju grešaka uočenih u do tada važećem tekstu Zakona o kaznenom postupku.

1. Međunarodne obaveze

1.1. Članak 1. ZID ZKP/08-19

Ovim člankom u članku 1.a tekstu ZKP-a dopunjen je katalog Direktiva EU prenesenim odredbama ZKP-a u pravni poredak Republike Hrvatske. Iako se naizgled radi o normi koja ima samo deklaratorni karakter, ona u značajno osnažuje prava svih sudionika u kaznenom postupku jasno im dajući do znanja da su tekstovi Direktiva EU dio našeg unutarnjeg prava. Ukoliko je zakonodavac i propustio neku odredbu Direktive dovoljno jasno transponirati u naš pravni poredak, upravo ova norma daje jasno objašnjenje o pravu stranaka da zahtijevaju izravnu primjenu teksta Direktive³.

1.2. Članak 2. ZID ZKP/08-19

Ovom odredbom dodan je novi stavak 2. u članku 3. ZKP/08

³ Ovo posebno izdvajam obzirom na nedoumice koje se pojavljuju u transponiranju odredbi Direktive 2013/48/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. listopada 2013. o pravu na pristup odvjetniku u kaznenom postupku i u postupku na temelju europskog uhidbenog naloga te o pravu na obavješćivanje treće strane u slučaju oduzimanja slobode i na komunikaciju s trećim osobama i konzularnim tijelima (SL L 294, 6. 11. 2013.), o čemu će biti govora nastavno u tekstu

Iako naš zakon od ranije poznaje pretpostavku nedužnosti okrivljenika, ovom normom pod utjecajem Direktiva (EU) 2016/343 EU od 9. ožujka 2016. o jačanju određenih vidova pretpostavke nedužnosti i prava sudjelovati na raspravi u kaznenom postupku osnaženje ova pretpostavka uz naznaku moguće iznimke tereta dokaza, ali samo kada to zakon izrijekom propisuje⁴. Međutim, ova norma ne isključuje pravo sudova da i *ex offio* izvode dokaze pa i o krivnji optuženika.

1.3.Članak 15. ZID ZKP/08-19

Ovom odredbom zakonodavac u tekst ZKP-a uvodi dva nova članka 72.a i 72.b ZKP/08, s time da će u ovome dijelu biti govora o odredbi čl. 72.a, a o odredbi čl. 72.b biti će govora u dijelu članka u kojem se obrađuju „popravljanja“ postojećeg teksta zakona. Odredbom čl. 72.a ZKP/08 zakonodavac uvodi drugačije rješavanje pitanja postavljanja tzv. „siromaškog branitelja“ u najranijoj fazi postupka⁵ u postupcima u kojima se istraga ne vodi ili državni odvjetnik smatra da mu nije potrebna tj. okrivljeniku/uhićeniku za kojega obrana nije obavezna, koji nema dovoljno sredstava da sam angažira branitelja iako bi ga želio imenovati.

Naime, redarstvene vlasti koje pri razgovoru sa uhićenom osobom, da bi njegova obrana mogla biti korištena kao dokaz u kaznenom postupku obavezne su uhićenu osobu pri njegovom ispitivanju u smislu čl. 208a. ZKP/08 upozoriti na njegova prava, pa između ostalog i na njegovo pravo da ispitivanju bude prisutan branitelj. Bez takvog upozorenja, odnosno uz manjkavo upozorenje ili u slučaju da to upozorenje kako ga je zakonodavac predvidio ne bude upisano u zapisnik o ispitivanju osumnjičenika, taj zapisnik, a time i dokaze za koje se iz njega saznalo čine nezakonitim dokazom⁶. Međutim nije rijedak primjer da osumnjičenik koga se ispituje za kazneno djelo za koje obrana nije obavezna nakon ispravnog upozorenja izjavi „Ja želim branitelja, ali za to nemam novaca“.

Da li je to odricanje od prava na branitelja? Što o tome govori Direktiva o pravu na pristup odvjetniku u kaznenom postupku ?

⁴ tekst nove norme predstavlja gotovo doslovni prijevod čl. 6. st. 1. (prva rečenica) Direktive EU 2016/343 EU od 9. ožujka 2016.

⁵ Dosadašnji tekst zakona predviđao je mogućnost postavljanja tzv. siromaškog branitelja u postupcima u kojima istraga nije vođena ili se *ex lege* ne vodi tek nakon podizanja optužnice, čime je bilo potpuno nepokriveno vrijeme u kojem tijela progona poduzimaju određene radnje to od uhićenja do podizanja optužnice.

⁶ Čl. 208.a st. 8. ZKP/08

Dok je tekst ove Direktive u čl. 3. jasan i ne pravi nikakve razlike u pogledu sumnje o kojem kaznenom djelu bi osumnjičenika trebalo ispitivati⁷ te da li je uhićen ili dolazi sa slobode, naš zakonodavac prema mojoj ocjeni ne slijedi volju Direktive postavljajući određene ograničenja. Ta ograničenja ne postoje ako se radi o uhićenoj osobi, dakle o osobi kojoj je stvarno oduzeta sloboda.

Međutim ako se radi o osobi koja se smatra osumnjičenikom i prema njoj se poduzimaju određene radnje od strane policije odnosno tijela progona, a ona nije uhićena, bilo da se radi o potrebi njegovog ispitivanja, ili prepoznavanja, suočenja ili o potrebi provođenja radnje rekonstrukcije, za koje radnje Direktiva izriječno spominje potrebu upozoravanja o pravu na branitelja i uvjet zakonitosti da se ta osoba odrekla tog prava, naš zakonodavac ova prava koja daje Direktiva osumnjičeniku ograničava samo na osumnjičenu osobu za kaznena djela za koja je propisana kazna zatvora teža od pet godina, a ne i za djela za koja se provodi samo istraživanje

7 Direktiva EU br. 213/48 od 22.10.2013. u čl. 3. propisuje

„1. Države članice osiguravaju da osumnjičenici ili optužene osobe imaju pravo na pristup odvjetniku u takvom trenutku i na takav način da dotičnoj osobi omogućavaju praktično i učinkovito ostvarivanje svojih prava obrane.

2. Osumnjičenici ili optužene osobe imaju pristup odvjetniku bez nepotrebnog odlaganja. U svakom slučaju, osumnjičenici ili optužene osobe imaju pristup odvjetniku od bilo kojeg od sljedećih trenutaka, ovisno o tome koji je od njih najraniji:

- a) prije nego što su ispitani od strane policije ili drugog tijela zaduženih za provedbu zakona ili pravosudnog tijela;
- b) po izvršenju istražne radnje ili radnje prikupljanja dokaza, u skladu sa stavkom 3. točkom (c), od strane istražnih ili drugih nadležnih tijela;
- c) bez nepotrebnog odlaganja nakon oduzimanja slobode;
- d) ako su pozvani na sud nadležan za kaznene stvari, pravovremeno prije nego što se pojave pred tim sudom.

3. Pravo na pristup odvjetniku obuhvaća sljedeće:

- a) države članice osiguravaju da osumnjičenici ili optužene osobe imaju pravo na privatni sastanak i komunikaciju s odvjetnikom koji ih zastupa, uključujući prije ispitivanja od strane policije ili od strane drugog tijela odgovornog za provedbu zakona ili pravosudnog tijela;
- b) države članice osiguravaju da osumnjičenici ili optužene osobe imaju pravo na prisutnost svojega odvjetnika te pravo da on učinkovito sudjeluje u ispitivanju. Takvo je sudjelovanje u skladu s postupcima utvrđenima nacionalnim pravom, pod uvjetom da takvi postupci ne dovode u pitanje učinkovito ostvarenje i bit dotičnog prava. Ako odvjetnik sudjeluje u ispitivanju, činjenica da se takvo sudjelovanje dogodilo bilježi se koristeći postupak bilježenja u skladu s pravom dotične države članice;

c) države članice osiguravaju da osumnjičenici ili optužene osobe imaju, kao minimum, pravo da njihov odvjetnik prisustvuje sljedećim istražnim radnjama ili radnjama prikupljanja dokaza, ako su te radnje predviđene nacionalnim pravom i ako se od osumnjičenika ili optužene osobe zahtijeva ili joj je dopušteno da posjećuje:

- i. dokazne radnje prepoznavanja;
- ii. suočavanja;
- iii. rekonstrukcije zločina

Što je sa osumnjičenicima koji su na slobodi a provode se izvidi za kaznena djela za koja je zapriječena kazna zatvora do pet godina ? Imaju li oni pravo kada obrana nije obvezna, a izjavi da „prema svom imovinskom stanju ne može podmiriti troškove obrane bez ugrožavanja vlastitog uzdržavanja i uzdržavanja svoje obitelji ili osoba koje je po zakonu dužan uzdržavati“, tražiti da prilikom poduzimanja radnje u kojoj sudjeluju mu bude postavljen branitelj? Što ako mu branitelj u toj situaciji ne bude postavljen, a on iskaže o činjenicama ili novim dokazima koje ga terete? Hoće li takva njegova obrana i dokazi za koje se iz nje saznalo biti zakoniti dokaz?

Prema ovakvom izričaju ZKP/08 ne bi bilo zapreke takvu njegovu obranu i ostale dokaze za koje se iz nje saznalo koristiti kao zakonite dokaze. Međutim, da li je to tako prema odredbama članka 3. Direktive EU br. 213/48 od 22.10.2013. o pravu na pristup odvjetniku u kaznenom postupku.

Mislim da je zakonodavac u ovom dijelu propustio pratiti volju izraženu u Direktivi EU i sada bi mogla doći u primjenu odredba čl. 1.a ZKP/08 kojom je i ova Direktiva izrijekom imenovana kao prenesena u pravni poredak Republike Hrvatske, pa samim time je postala sa svim svojim normama nešto na što se sudionici u postupku s pravom mogu pozvati, a značaj normi sukladno odredbi čl. 141. Ustavu RH⁸ je iznad teksta zakona.

O ovoj problematici sudovi će morati povesti posebno računa kada će odlučivati o pitanju zakonitosti dokaza.

2. Dorada postojećih odredaba Zakona o kaznenom postupku

2.1. Članak 3. i 4. ZID ZKP/08-19

Ovim izmjenama izbrisani su stavci 3., 4. i 5. članka 18. ZKP/08, a dodan je u odnosu na istu problematiku novi članak 18.a ZKP/08.

⁸ „Međunarodni ugovori koji su sklopljeni i potvrđeni u skladu s Ustavom i objavljeni, a koji su na snazi, čine dio unutarnjega pravnog poretka Republike Hrvatske, a po pravnoj su snazi iznad zakona. Njihove se odredbe mogu mijenjati ili ukidati samo uz uvjete i na način koji su u njima utvrđeni, ili suglasno općim pravilima međunarodnog prava.“

Naime, radi se razriješenu dvojbe koja je postojala u praksi kako postupiti u situacijama kada je sud podnio zahtjev Sudu Europske unije za donošenje prethodne odluke. Naime, sada bez ikakvih dvojbi kogentna je norma da će sud koji vodi kazneni postupak rješenjem protiv kojeg stranke nemaju pravo žalbe taj kazneni postupak prekinuti do donošenja odluke Suda Europske unije, kroz koje vrijeme se ex lege prekida i zastara kaznenog progona za to kazneno djelo. Do donošenja odluke Suda EU našem sudu je dopušteno poduzimati samo radnje koje ne trpe odgodu.

2.2. Članak 15. ZID ZKP/08-19.

Drugi dodani članak ovom odredbom ZID ZKP/08-19 u tekst ZKP/08 je članak 72.b.

Ovom normom, u cilju ekonomičnosti postupka dana je tehnička uputa sudovima da u slučaju razrješenja imenovanog branitelja od strane suda, bilo po službenoj dužnosti ili kao tzv. „siromaškog branitelja“, dana je uputa sudovima da u slučaju potrebe ponovnog postavljanja branitelja na teret proračunskih sredstava to u pravilu bude isti branitelj.

Naime, time se želi ubrzati postupak da bi se izbjeglo nepotrebno odugovlačenje koje bi bilo opravdano potrebom novog branitelja da se prije poduzimanja radnji u postupku upozna sa spisom predmeta. Na ovaj način zakonodavac pretpostavlja da je tom branitelju poznato stanje predmeta iz vremena kada je bio branitelj okrivljenika, a nove bi mu bile samo radnje kada njega „nije bilo u postupku“.

2.3. Članak 9. i čl. 10. ZID ZKP/08-19.

Ovim odredbama mijenjane su odredbe o izuzeću u člancima 34. i 35. do tada postojećeg teksta ZKP/08.

Naime, uočeno je da je bilo slučajeva da okrivljenik traži izuzeće nekog poimence određenog drugostupanjskog suca, a da još ne zna u koji sud će predmet biti upućen na drugostupanjsko odlučivanje. Da bi izbjegli takve pojave zakonodavac je propisao da se izuzeće drugostupanjskog suca može tražiti tek nakon što predmet bude zaprimljen na višem sudu a najkasnije do početka sjednice u povodu podnesenog pravnog lijeka.

Povezano sa ovom izmjenom je i slijedeća koja predviđa odbačaj zahtjeva za izuzeće u odnosu na suca višeg suda ili suca porotnik⁹ također višeg suda, a koji u predmetu ne postupaju.

2.4. Članak 16. ZID ZKP/08-19.

Ovom normom dopunjena je do tada važeća odredba čl. 73. ZKP/08.

Naime, nije bio rijedak slučaj da okrivljenik kome je branitelj postavljen po službenoj dužnosti ne želi tog branitelja. Sudska praksa nakon Odluke Ustavnog suda Republike Hrvatske od 1. ožujka 2011. broj U-III-64667/2009 ustalila je pravo da okrivljenik ima pravo tražiti drugog branitelja ako se sa postavljenim braniteljem ne slaže u konceptu obrane. Međutim, ostao je vrlo širok prostor stvarno mogućih sukoba interesa između okrivljenika i imenovanog branitelja po službenoj dužnosti koji nije bio normiran pravom okrivljenika da traži postavljanje drugog branitelja.

Ovaj propust sada je ispravljen normiranjem prava okrivljeniku da traži postavljanje drugog branitelja po službenoj dužnosti, ali samo ako za to postoje opravdani razlozi. Time nije dato pravo okrivljeniku da bira branitelja po službenoj dužnosti već tek da zatraži imenovanje drugog ali tek nakon što podastre razloge koje će cijeliti sud kao opravdane (punomoćnik suprotstavljene strane u nekom drugom postupku, osobna suprotstavljanja i sl.).

2.5. Članak 21. i 22. ZID ZKP/08-19.

Ovom normom izmijenjena je odredba čl. 119. do tada važećeg ZKP/08 na način da je izbrisan stavak 2. ovog članka.

Suštinski radi se o prilagođavanju teksta zakona novijim oblicima elektroničkog nadzora osobe koja bi se nalazila u istražnom zatvoru u domu. Dok je ranije za taj nadzor podrazumijevala se potreba „opasavanja“ elektroničkim signalom prostora u kojem bi okrivljenik boravio, za koje radnje se tražila i suglasnost ostalih ukućana, danas obzirom na

⁹ Ponovno greška zakonopisca i zakonodavca koji zanemaruje da viši sud u nekom predmetu je drugostupanjski sud, a da na drugostupanjskom sudu više ne postoji mogućnost vođenja rasprave, pa samim time i uopće postojanje sudaca porotnika u instancionom odlučivanju.

razne modele elektroničkih narukvica ili nanognica kojima bi se kontroliralo kretanje osobe kojoj je ova mjera određena, čime se niti na koji način ne zadire u prava ostalih ukućana, ova norma više nije bila potrebna.

Nadzor i izvršavanje ove mjere, kako to sada izrijekom propisuje odredba članka 121. stavka 2. ZKP/08-19 u nadležnosti je pravosudne policije zatvorskog sustava uz pomoć policije.

2.6. Članak 23. i 24. ZID ZKP/08-19.

Ovim odredbama mijenjane su norme članka 123. stavak 2. uz dodavanje članka 133.a do tada važećeg ZKP/08, a koje se odnose na pitanje moguće duljine trajanja istražnog zatvora kada je on određen kao obligatoran.

Uz dopunu čl. 123. st. 2. ZKP/08 iz kojega sada jasno proizlazi da istražni zatvor kao obligatorni ne podliježe ograničenjima njegovog trajanja kako ih određuje čl. 133. ZKP/08 zakonodavac sada u čl. 133.a ZKP/08-19 i dodatno određuje da će takav istražni zatvorenik ostati u istražnom zatvoru do upućivanja na izdržavanje kazne odnosno do isteka kazne na koju je nepravomoćnom presudom osuđen.

2.7. Članak 37. i 38. ZID ZKP/08-19.

Izmjena članka 350. dotada važećeg ZKP/08 dodavanjem novih stavaka 2. i 3. predstavlja značajno normativno poboljšanje u odnosu na dotadašnji tekst zakona. Iako se radi o normiranju postupanja suda na sjednicama optužnog vijeća koje je ponekad i do sada bilo primjenjivano, ali bez izričite zakonske osnove, ovu izmjenu koja sada i izrijekom daje određene ovlasti optužnom vijeću u svrhu ubrzanja postupka nalazim iznimno korisnom.

Naime, nije bio rijedak slučaj da okrivljenici, a osobito ako ih je bilo više u predmetu, sukcesivno stavljaju prijedloge za izdvajanje iz spisa predmeta određenih dokaza na kojima tužitelj temelji optužnicu. Kako protiv takvih odluka optužnog vijeća uvijek je dopuštena žalba i ne postoji mogućnost da optužno vijeće nakon odluke nastavi sa postupkom¹⁰

¹⁰ kao što je to odredbom čl. 431. st. 3. ZKP/08 dopušteno raspravnom sudu da nastavi sa raspravom

odlučivanja o potvrđivanju optužnice, to se moralo zastati sa postupkom potvrđivanja optužnice do pravomoćnosti rješenja optužnog vijeća, nakon čega je bilo isti ili drugi okrivljenik sada stavljao prijedlog za izdvajanje kao nezakonitog nekog drugog dokaza, što je dovodilo do novog zastoja. Dosada su sudovi pribjegavali različitim rješenjima za sprečavanje ovakvog odugovlačenja postupka. Dok su se neki naprosto oglušivali o takve prijedloge stranaka, ostavljajući da o njima odlučuje raspravno vijeće, drugi su donosili odluku u smislu članak 11. stavak 4. ZKP/08 kojim su nekom okrivljeniku uskraćivali pravo na poduzimanje te radnje pred optužnim vijećem. Oba ova rješenja trpe bezbroj kritika i zato se zakonodavac odlučio normativno dati rješenje za ubrzanje postupka u toj fazi, a bez da se bilo koga uskraćuje u nekom njegovom pravu koje mu daje zakon.

Naime, zakonodavac je propisao obavezu predsjednika optužnog vijeća da pozove sve stranke, no očito misleći upravo na okrivljenike da pri svojim izlaganjima, a evidentno pri očitovanju okrivljenika o optužnici ili u roku od 14. dana kada se radi o kaznenim djelima za koja je propisana kazna do 5. godina pa je sazivanje optužnog vijeća sa strankama iznimka¹¹ iznesu iznijeti sve prijedloge za izdvajanje nezakonitih dokaza, ako ih imaju uz upozorenje da u kasnijem tijeku postupanja optužnog vijeća takve prijedloge ne mogu staviti, osim ako su za razloge izdvajanja nezakonitih dokaza saznali nakon stavljanja prijedloga za izdvajanje, kada ti prijedlozi moraju biti posebno obrazloženi. Ponovljeni prijedlog ako se ne radi o dopuštenom ponovnom predlaganju po izričitoj dikciji zakona biti će odbačen, čime se omogućava u zakonskom, a svakako razumnom roku odlučivanje o potvrđivanju optužnice.

Također, zakonodavac je isključio mogućnost odlučivanju o potvrđivanju optužnice prije nego li je rješenje optužnog vijeća po pitanju zakonitosti dokaza postalo pravomoćno.

Ovakvim normativnim rješenjem nije okrivljenik uskraćen u pravu predlagati izdvajanje određenih dokaza, pa i onih o kojima je već bilo odlučivano i kasnije tijekom rasprave. Pri svakom takvom prijedlogu istaknutom tijekom rasprave raspravni sud mora meritorno odlučiti. Međutim u odnosu na fazu raspravnog odlučivanja važno je znati da je zakonodavac, kako je već ranije istakao, ostavio mogućnost da raspravni sud ovu odluku donese samo raspravnim rješenjem o upravljanju postupkom na samom raspravnom zapisniku, bez da strankama omogući pobijanje svoje odluke u tom trenutku. Jasno je da

¹¹ čl. 348. st. 4. ZKP/08

takvu odluku raspravni sud mora obrazložiti u pisanom otpravku presude, kada se njegova odluka može pobijati samom žalbom na presudu.

2.8. Članak 39. i čl. 49. ZID ZKP/08-19.

Ovom normom izmijenjena je odredba čl. 371. do tada važećeg ZKP/08 time što je izmijenjen stavak 2. ovoga članka, a koji se odnosi na pripremno ročište.

Naime, ovom izmjenom pripremno ročište propisano je kao fakultativno i to samo za kaznena djela za koja je propisana kazna zatvora viša od petnaest godina, dakle za kaznena djela za koja je ranije pripremno ročište bilo obavezno. Iznimka je procesna situacija u kojoj je predsjednik raspravnog vijeća zaprimio izjavu za donošenje presude na temelju sporazuma stranaka, kada je zakonodavac odredio postupanje kakovo je predviđeno pred optužnim vijećem u situacijama donošenja presude na temelju sporazuma stranaka.

Međutim, pitanje je hoće li ova izmjena dovesti do ubrzanja postupka, što je bila volja zakonodavca.

Pripremno ročište je imalo jasno određenu svrhu sužavanja okvira spornog radi ubrzanog vođenja rasprave samo u odnosu na sporne okolnosti¹². To što neki od sudaca svojim postupanjem i neadekvatnom primjenom odredaba o pripremnom ročištu tome nisu doprinosili, stvar je primjene zakona a njegovog zakonskog izričaja. Uvjeren sam da će odgovorni suci i nadalje svoj prvi kontakt sa okrivljenikom imati bez svjedoka i tek na takvoj raspravi, za koju će sada biti potrebno angažirati i članove vijeća zatražiti će očitovanje od okrivljenika koji dio optužbe mu je sporan kao i od obaju stranaka da stave svoje dokazne prijedloge o kojima će nakon očitovanja protivne stanke donijeti odluku. Dakle ako se radi o odgovornom sucu, suštinski ova izmjena ne predstavlja ubrzanje postupka kako je to navedeno u obrazloženju prijedloga ZID ZKP/08-19.

2.9. Članak 41. i čl. 42. ZID ZKP/08-19.

¹² Utvrđivanje opsega spornog relevantno je i za opseg prava na pobijanje presudom žalbom zbog nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja – čl. 464. st. 8. ZKP/08

Brisanje uvodnog govora kao posebne faze postupka nalazim potpuno opravdanim, jer njihv smisao postoji samo u odnosu na predstavnike medija koji na samom početku rasprave imaju mogućnost koncentrirano spoznati što je predmet raspravljanja. Kako Zakon o kaznenom postupku ipak nije zakon koji bi udovoljavao upitima medija o određenom kaznenom postupku, izmjenu nalazim opravdanom

2.10. Članak 43. ZID ZKP/08-19.

Dodavanje nove točke 8. u članak 431. st. 1. ZKP/08 također je nastojanje ubrzavanja postupka.

Naime, ovom odredbom propisana je mogućnost čitanja zapisnika o sastavljenog na ranijoj raspravi kada je svjedoka ili vještaka ispitivao sud u prisutnosti stranaka. Dakle, za ovu mogućnost čitanja zapisnika o ranijem ispitivanju svjedoka ili vještaka potpuno se odstupilo od načela neposrednosti i čitanje njihovog iskaza sa ranijeg zapisnika moguće je makar na toj raspravi nije bio niti isti predsjednik vijeća, a niti članovi vijeća. Dakle, zapisnik sa ranije rasprave tretiran je kao isprava koja se čita, neovisno o tome koji sudac je to ispitivanje provodio.

Volja zakonodavca očito je bila ubrzanje postupka u predmetima u kojima je zbog inače dugotrajnosti postupaka dolazilo do promjene predsjednika vijeća, odnosno ova norma predstavlja ubrzanje i u slučaju ukidanja prvostupanjske presude i vraćanja predmeta na suđenje pred potpuno izmijenjeno vijeće.

Da li će suci ovu normu koristiti sa dovoljno kritičnosti, ostaje vremenu primjene da pokaže.

2.11. Članak 46. ZID ZKP/08-19.

Izmjena u članku 475. st. 3. ZKP/08 očigledno je pokušaj ubrzavanja postupaka pred drugostupanjskim sudom u javnim sjednicama.

Notorno je da svi sudionici sjednice imaju saznanje o sadržaju presude koja se žalbom pobija te doista se zakonodavac sa razlogom pitao, a konačno to i izostavio iz tijeka sjednice,

da li je potrebno da sudac izvjestitelj izvještava o stanju predmeta. Takve obaveze više nema i sjednica vijeća započinje izlaganjem sadržaja žalbe stranke koja je nazočna sjednici drugostupanjskog vijeća.

Ovom izmjenom znatno je ubrzan tijek drugostupanjske sjednice vijeća, nakon čega vijeću ostaje više prostora da bez nazočnosti stranaka raspravi sporna pitanja iz žalbe odnosno ona na pitanja na koja pazi po službenoj dužnosti.

2.12. Članak 47. ZID ZKP/08-19.

Dodavanje novog stavka 4. u članak 487. dotadašnjeg ZKP/08 također je ozakonjenje prakse koju su sudovi već primjenjivali.

Naime, opće je pravilo da u situacijama kada drugostupanjski sud utvrdi postojanje bitne povrede odredaba kaznenog postupka, drugostupanjski sud ukidajući prvostupanjsku odluku zbog ovakve povrede nije u mogućnosti ispitivati ispravnost činjeničnih utvrđenja koja su osporena žalbom. Međutim, nerijetko je drugostupanjski sud utvrđujući bitnu povredu odredaba kaznenog postupka zbog koje prvostupanjska presuda mora biti ukinuta uočavao i druge propuste činjenične naravi na koje je ukazivala žalba. U takvim situacijama u obrazloženju drugostupanjskog rješenja obično je bila sadržana uputa prvostupanjskom sudu na koja činjenična utvrđenja da obrati posebnu pozornost kako u ponovljenom postupku presuda ne bi bila ponovno ukidana, ali sada zbog činjeničnih propusta.

Sada je zakonodavac ovakvu praksu u postupanju drugostupanjskih sudova norirao dajući nalog drugostupanjskom sudu da i kod ukidanja prvostupanjske presude zbog bitne povrede odredaba kaznenog postupka, u obrazloženju svoga rješenja navede i ocjenu žalbenih navoda u odnosu na problematiziranje pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja, ali samo ako bi oni i inače doveli do ukidanja prvostupanjske presude.

2.13. Članak 48. ZID ZKP/08-19.

Izmjena u čl. 489. st. 3. do tada važećeg ZKP/08 dodavanjem jedne rečenice također je motivirana ubrzanjem postupka koji je već bio presuđen pa je po drugostupanjskom sudu ukinut i vraćen na ponovno suđenje.

Naime, zakonodavac u tim postupcima sada kao nešto novo dopušta mogućnost čitanja dokaza koji se odnose na nesporna pitanja.

Tko će i kako utvrđivati što je sporo, a što ne? Da li se radi o opsegu spornog kako je bio utvrđen na ranijem pripremnom ročištu ili na prvoj raspravi? Da li je opseg spornog povezan sa opsegom pobijanja činjeničnih utvrđenja u žalbi? Zakonodavac na sve ovo ne daje odgovor.

Zašto je to značajno? I do sada je odredba čl. 431. st. 1. toč. 1. ZKP/08 propisivala mogućnost čitanja zapisnika o iskazima svjedoka, suokrivljenika ili već osuđenih sudionika u kaznenom djelu, te zapisnika ili drugi dopisi o nalazu ili mišljenju vještaka pribavljenih tijekom dokazne radnje ili ranije rasprave u odnosu na činjenice koje stranke nisu osporile! Što znači uvođenje ove nove norme i na temelju čega i kako će sud u ponovljenim postupcima utvrđivati koja su pitanja nesporna ostaje sudskoj praksi da objasni kroz vrijeme primjene ove norme.

2.14. Članak 27.; 30.; 32.; 33.; 35. i 36. ZID ZKP/08-19.

Radi se o izmjenama teksta pojedinih članaka do tada važećeg ZKP/08 kojima se proširuje katalog kaznenih djela za koje su predviđene određene posebne okolnosti.

- za koja kaznena djela se osobni podaci koji služe za utvrđivanje istovjetnosti okrivljenika, prikupljeni od strane sigurnosno-obavještajnih službi mogu iznimno upotrijebiti kao dokaz
- za koja kaznena djela se može odgoditi dostava rješenja o provođenju istrage, ako bi se dostavom tog rješenja ugrozio život ili tijelo osobe ili imovina velikih razmjera državni odvjetnik
- za koja kaznena djela je moguć ograničeni procesni imunitet iz čl. 286. ZKP/08
- za koja kaznena djela, ako se u tijelu okrivljenika nalaze predmeti počinjenja kaznenog djela koje na drugi način nije moguće izvaditi je na temelju sudskog naloga moguć operativni zahvati
- za koja kaznena djela je moguće odrediti posebne dokazne radnje iz članka 332. stavka 1. ZKP/08

- za koja kaznena djela sudac istrage može, na prijedlog državnog odvjetnika naložiti da poštanske i druge prometne organizacije zadrže i njemu, uz potvrdu primitka, predaju pisma, brzopute i druge pošiljke koje su upućene okrivljeniku ili koje on odašilje ako postoje okolnosti zbog kojih se s osnovom može očekivati da će te pošiljke poslužiti kao dokaz u postupku.

3. Nova zakonska rješenja

3.1. Članak 5. i čl. 52. ZID ZKP/08-19.

Ovom normom izmijenjena je odredba čl. 19.b ZKP/08 u kojoj je zakonodavac izrijekom pobrojao za koja kaznena djela postoji nadležnost županijskih sudova iako bi po zapriječenoj kazni bili nadležni općinski sudovi.

Ova izmjena povezana je sa izmjenom odredaba KZ/11 u dijelu u kojem je sada i formalnim brisanjem kaznenog djela „spolnog odnošaja bez pristanka“ opisanog u odredbi čl. 152. KZ/11 te prenošenjem ovog teksta u odredbu čl. 153. KZ/11 koje opisuje kazneno djelo silovanja sada u svim modalitetima.

Izmjena učinjena u članku 5. ZID ZKP/08-19, za razliku od ranijeg teksta, sada sve oblike silovanja pozicionira u nadležnost županijskih sudova, pa tako i postupanje koje je ranije ulazilo u obilježja kaznenog djela spolnog odnošaja bez pristanka.

U tome dijelu uočen je propust zakonodavca kada je u nadležnost županijskog suda odredio kazneno djelo silovanja iz stavka 1., počinjeno radnjama koje odgovaraju ranijem kaznenom djelu spolnog odnošaja bez pristanka i ima zapriječenu kaznu zatvora do 5. godina, dok za kvalificirani oblik tog oblika kaznenog djela iz čl. 154. st. 1. KZ/11 nije izrijekom propisao nadležnost županijskog suda, a obzirom na zapriječenu kaznu zatvora do 10. godina ostala bi nadležnost općinskih sudova.

Nakon početnih dvojbi kako riješiti ovu očitu grešku zakonodavca odgovor je uslijedio Pravnim shvaćanjem kaznenog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske od 5. listopada 2020. broj Su-IV-23/2020-18, a koje glasi:

Za suđenje u prvom stupnju zbog kaznenog djela iz članka 154. stavka 1. u vezi s člankom 153. stavkom 1. Kaznenog zakona („Narodne novine“ broj 125/11., 144/12., 56/15., 61/15. – ispravak, 101/17., 118/18. i 126/19.) nadležan je županijski sud. Ako je kazneni postupak za to kazneno djelo, odnosno kazneno djelo iz članka 154. stavka 1. u vezi s člankom 152. stavkom 1. Kaznenog zakona („Narodne novine“ broj 125/11., 144/12., 56/15., 61/15. – ispravak i 101/17.; dalje: KZ/11.) započeo pred općinskim sudom prije 1. siječnja 2020., taj sud će dovršiti postupak primjenom odredbe članka 52. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku („Narodne novine“ broj 126/19.).

Iako Vrhovni sud Republike Hrvatske nema ulogu zakonodavca, ovakvim pravnim shvaćanjem nastojala se ispraviti evidentna greška zakonopisca i zakonodavca, a u interesu jednake primjene zakona. Ovaj ispravak nije na štetu okrivljenika jer izmjenama iz VIII Novele ZKP/08 izmijenjene su i odredbe o nadležnosti sudova uvođenjem Visokog kaznenog suda kao drugostupanjskog županijskim sudovima, čime je stvoren prostor i za kazneno djelo iz čl. 154. st. 1. KZ/11 da se osuđenoj osobi uz ostvarenje ostalih zakonskih pretpostavki omogući podnošenje i izvanrednog pravnog lijeka izvanrednog preispitivanja pravomoćne presude, što bez uvođenja Visokog kaznenog suda ne bi bilo moguće, pa bi u tome dijelu ovakvom „zakonodavnom aktivnošću“ Vrhovnog suda Republike Hrvatske potencijalno mogao biti oštećen osuđenik na zatvorsku kaznu za kazneno djelo iz čl. 154. st. 1. KZ/11.

Iz teksta pravnog shvaćanja jasno je da pri određivanju koji sud je nadležan za postupanje valja voditi računa i o prijelaznim i završnim odredbama koje u čl 52. ZID ZKP/08-19 izrijekom normira da će postupke započete prije 1. siječnja 2020., kada ZID ZKP/08-19 stupa na snagu, dovršiti sud pred kojim je optužnica ranije bila podignuta.

3.2. Članak 17., 19. i 20. ZID ZKP/08-19.

Ovom odredbom dopunjen je katalog mjera opreza iz čl. 98. st. 1. do tada važećeg ZKP/08 dodavanjem nove mjere „zabrane pristupa Internetu“.

Zakonodavac je odmah izmijenio i tekst čl. 100. st. 2. ZKP/08 određujući da će ovu novu mjeru opreza izvršavati „policija i regulatorno tijelo nadležno za elektroničke komunikacije“.

Prava mogućnost provedbe ove mjere i njenog nadzora, u vrijeme tehnološke razvijenosti kakvu imamo već danas postaje upitna (PrePaid kartice za mobitel i sl.).

3.3. Članak 18. ZID ZKP/08-19.

Ovom odredbom i novim člankom 98.a ZKP/08-19 dodan je element mogućnosti određivanja mjere opreza koja više nije u korelaciji sa mogućnošću određivanja istražnog zatvora.

Dok je raniji tekst ZKP/08 mjere opreza predviđao isključivo kao zamjenu blažom mjerom, a kada postoje uvjeti za određivanje istražnog zatvora, ova izmjena mjeru opreza pozicionira kao samostalnu mjeru. Naime, ovom normom zakonodavac izrijekom propisuje mogućnost određivanja ove mjere u situacijama kada zbog eventualnog kršenja mjere opreza više ne postoji mogućnost njene zamjene istražnim zatvorom. No, zakonodavac da bi dao smisao (iako ne i logičnost) ovoj izmjeni posegnuo je i za izmjenom KZ-a na način da je u čl. 311. st. 3. Kazneni zakon („Narodne novine“ br: 125/11., 144/12., 56/15. , 61/15. , 101/17 i 118/18 – dalje u tekstu: KZ/11) dodaje novi oblik kaznenog djela „Neizvršavanja sudske odluke“ koje čini onaj koji se „...ne pridržava samostalne mjere opreza koja mu je određena sudskom odlukom.“,

Da li se time postiže svrha zbog koje se određuju mjere opreza ostaje ocjeni sudbene vlasti sa vremenom primjene ove norme. Osobno ne nalazim da to rješenje ima značaj za postizanje svrhe zbog koje je zakonodavac uopće predvidio postojanje mjera opreza kao blažih u odnosu na okrivljenika za koga postoje razlozi za istražni zatvor.

3.4. Članak 33. ZID ZKP/08-19.

Osim što se ovom normom proširuje katalog kaznenih djela navedenih u čl. 326. st. 5. dotadašnjeg ZKP/08 za koja se mogu na temelju sudskog naloga provesti operativni zahvati na okrivljeniku i to samo ako se u njegovom tijelu nalaze predmeti počinjenja kaznenog djela koje na drugi način nije moguće izvaditi dodavanjem novih kaznenih dijela, puno značajnija izmjena nalazi se u novododanom stavku 8. istog članka.

Ovom novom normom zakonodavac je dao ovlast tijelu koje provodi izvide, dakle moguće i policiji ili postupak (dakle državnom odvjetniku tijekom istrage) na tjelesni pregled okrivljenika (stavak 1.) ili druge osobe (stavak 2.) i to bez njihovog pristanka.

4. Ispravljanje „grešaka“ u postojećem tekstu Zakona o kaznenom postupku

4.1. Članak 7. i 8. ZID ZKP/08-19.

Ovom odredbom izmijenjena je odredba čl. 19.e stavak 1. točka 1. dotadašnjeg ZKP/08 i definirana je nadležnost Visokog kaznenog suda kao žalbenog samo na odluke općinskih sudova.

Time je tekst ZKP-a usklađen u pogledu opisa rada sudova sa odredbom članka 26.a Zakona o sudovima.

4.2. Članak 11. ZID ZKP/08-19.

Ovom odredbom mijenjan je čl. 44. stavak 5. do tada važećeg ZKP/08 na način da je ispravljena evidentna greška zakonopisca i zakonodavca.

4.3. Članak 12. i 13. ZID ZKP/08-19.

Ovim izmjenama mijenjan je tekst odredbi koje se odnose na branitelja po službenoj dužnosti/na teret proračunskih sredstava i ova izmjena predstavlja bolja nomotehnička rješenja u odnosu na dotadašnji tekst ZKP/08.

4.4. Članak 28. ZID ZKP/08-19.

Ovom izmjenom u čl. 212. st. 1. dotadašnjeg teksta ZKP/08 zakonopisac i zakonodavac ispravljaju evidentnu grešku „vraćajući“ u katalog hitnih istražnih radnji i radnju „prepoznavanja“.

Posve je jasno da je ispuštanje ove radnje iz kataloga hitnih istražnih radnji u ranijem tekstu zakona učinjena greška koja je ovom izmjenom ispravljena.

4.5. Članak 29. ZID ZKP/08-19.

Radi se o izmjeni odredbe čl. 214. dotadašnjeg teksta ZKP/08 dodavanjem ovlasti policije u provođenju određenih dokaznih radnji kada je počinitelj kaznenog djela nepoznat.

Potpuno je logično dati ovakve ovlasti policiji obzirom da se radi o fazi postupka kada ne postoji niti sumnja da bi upravo određena osoba bila počinitelj određenog kaznenog djela. Često ta spoznaja o postojanju sumnje koja bi se povezivala sa određenom osobom slijedi upravo nakon provođenja ovakvih radnji.

Da bi se izbjegla moguća zlouporaba ovog prava od strane policije zakonodavac je obavezao policiju da prije provođenja ovih radnji, a najkasnije odmah nakon što budu provedene izvještava državnog odvjetnika koji nakon toga može usmjeravati daljni rad policije na otkrivanju počinitelja kaznenog djela.

4.6. Članak 31. ZID ZKP/08-19.

Radi se o izmjeni odredbe članka 229. stavak 5. dotadašnjeg teksta ZKP/08 kojom se krug osoba koje imaju pravo pritužbe sucu istrage zbog nezavršavanja istrage tj. nedovoljno ažurnog postupanja državnog odvjetnika proširuje sa okrivljenika i na žrtvu kaznenog djela.

Točno je da okrivljenik ima pravo inzistirati da istraga u kojoj je on okrivljenik bude promptno dovršena, no logično je takvo pravo dati i žrtvi kaznenog djela, što je i učinjeno ovom izmjenom.